

2 Δεκεμβρίου 2016

Ο Κρητικός ζωγράφος Ευφρόσυνος στο Άγιον Όρος (16ος αιώνας)

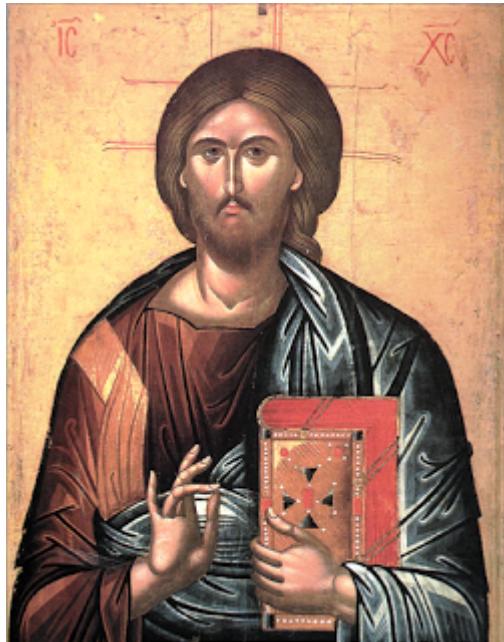
Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Άγιον Όρος

Στη Μονή Διονυσίου του Αγίου Όρους σώζονται πέντε εικόνες του ζωγράφου Ευφρόσυνου, οι οποίες απαρτίζουν μια Μεγάλη Δέηση. Σε αναθηματικό επίγραμμα, που τις συνοδεύει, αναφέρεται – μαζί με το όνομα του ζωγράφου – η χρονολογία (1542) και το όνομα του αφιερωτή. Πιθανότατα πρόκειται για τον κρητικό ιερομόναχο Κλήμη Γαητάνη, ο οποίος κληροδότησε στη Μονή Διονυσίου την ιδιόκτητη κρητική μονή της Κεράς Καβαλαρέας.

Από τη συγκριτική μελέτη της τεχνικής και της τεχνοτροπίας των πέντε εικόνων με άλλα έργα, τεκμαίρεται ότι ο Ευφρόσυνος εμπνεύστηκε από μνημεία της Μακεδονικής Σχολής, στα οποία προσέδωσε ιδεαλιστικότερο πνεύμα με τα μέσα που του παρείχε η κρητική τέχνη της εποχής. Κοντά σε αυτή την καλλιτεχνική αντίληψη έμειναν οι ζωγράφοι φορητών εικόνων στην Κρήτη της αμέσως επόμενης περιόδου.

Ο Ευφρόσυνος, γνωστός μόνο από τις πέντε εικόνες της Μεγάλης Δέησης της μονής Διονυσίου, εμφανίζεται με την τέχνη του ζωγράφου σημαντικός, σύγχρονος του Θεοφάνη Μπαθά, αντιπροσωπεύει όμως ροπή διάφορη της κρητικής ζωγραφικής. Η υπόθεση ότι ανήκει στην οικογένεια των ζωγράφων Κλόντζα είναι αστήρικτη, γιατί για το μνημονεύόμενο σε έγγραφο του 1567 ως ποτε παπα κυρ Ευφρόσυνο Κλόντζα δεν υπάρχει καμιά ένδειξη ότι ήταν ζωγράφος.

Ιησούς Χριστός - Μεγάλης Δεήσεως - ἔτος

1542

Ξύλο, αύγοτέμπερα, 118 x 89 έκ.

Κρητική σχολή. Εύφροσυνος

Οι πέντε εικόνες της Μεγάλης Δέησης, έργα του Κρητικού ζωγράφου Ευφρόσυνου βρίσκονται στο πίσω μέρος του ξυλόγλυπτου τέμπλου του Καθολικού της Μονής

Διονυσίου με ημερομηνία 1542.

Διαβάζουμε σχετικά με τις εικόνες και την τεχνική του Ευφρόσυνου:

«Η Παναγία είκονίζεται σε προτομή, δεομένη, σε στροφή τριῶν τετάρτων πρὸς τὰ δεξιά. Φοράει γαλαζωπὸ χιτώνα καὶ κεραμίδι μαφόριο μὲ χρυσὴ παρυφὴ καὶ κρόσσια. Τρία χρυσὰ ἀστεροειδὴ κοσμήματα πάνω στὸ μαφόριο ἀποτελοῦν σύμβολα τῆς Ἅγιας Τριάδος καὶ ὑπαινίσσονται τὸν ῥόλο τῆς Παναγίας στὴν ἐνσάρκωση.

Στὸ κάτω πλαίσιο τῆς εἰκόνας ἀπλώνεται ἔνα τμῆμα τῆς ἐπιγραφῆς ποὺ συνοδεύει τὴ Μεγάλη Δέηση, ἀπὸ τὴν ὅποια πληροφορούμεθα τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνη: ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΕΥΦΡΟΣΥΝΟΥ. Πάνω στὸ χρυσὸ βάθος τῆς εἰκόνας οἱ συντομογραφίες: ΜΗ(ΤΗ)Ρ Θ(ΕΟ)Υ.

Ο φυσιογνωμικὸς τύπος τῆς Παναγίας καὶ ἡ τεχνικὴ ἀποδόσεως τοῦ προσώπου μὲ τὴ μαλακὴ ἐναλλαγὴ φωτὸς καὶ σκιᾶς, τὴν πλατιὰφωτεινὴ ἐπιφάνεια σάρκας ποὺ ῥοδίζει καὶ τὰ εὔκαμπτα γραμμικὰ φῶτα ἀποδίδουν ὅλη τὴν ἀβρότητα τῆς σάρκας καὶ τὸ πάνσεπτο κάλλος τῆς Θεομήτορος.

Ο συγκεκριμένος φυσιογνωμικὸς τύπος τῆς Παναγίας, μὲ τὴ γλυκύτητα τῆς μελαγχολικῆς ἔκφρασης, καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς ἐκτέλεσης ἔχουν καὶ πάλι τὴν καταγωγή τους στὴ ζωγραφικὴ τοῦ Ἀγγέλου, ὅπως μποροῦμε νὰ τὸ διαπιστώσουμε, συγκρίνοντας τὴν Παναγία τῆς Μεγάλης Δεήσεως μὲ τὴν Παναγία ἀπὸ τὴ Δέηση τοῦ Ἀγγέλου στὴν Ἅγια Μονὴ Βιάννου τῆς Κρήτης.

Παναγία δεομένη - Μεγάλης Δεήσεως-
ἔτος 1542

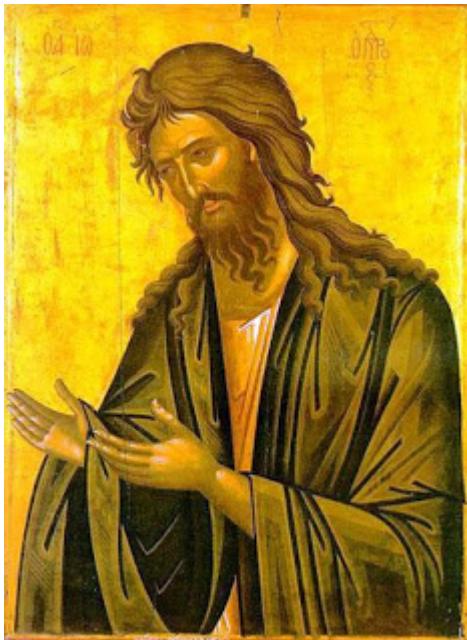
Ξύλο, αύγοτέμπτερα, 118 x 89 ἔκ.
Κρητικὴ σχολή. Εύφρόσυνος

Την συνέχισιν της παλαιολογείου εικονογραφικής παραδόσεως και την εξέλιξιν της

τεχνικής επανευρίσκομεν ένα περίπου αιώνα άργότερον εις τάς πέντε πολύτιμους εικόνας, τάς αποτελούσας την Μεγάλην Δέησιν πού εζωγράφησε το 1542 ο, πιθανότατα Κρής, ιερεύς Ευφρόσυνος, καί αἱ οποίαι φυλάσσονται εις την άγιορειτικήν Μονήν Διονυσίου

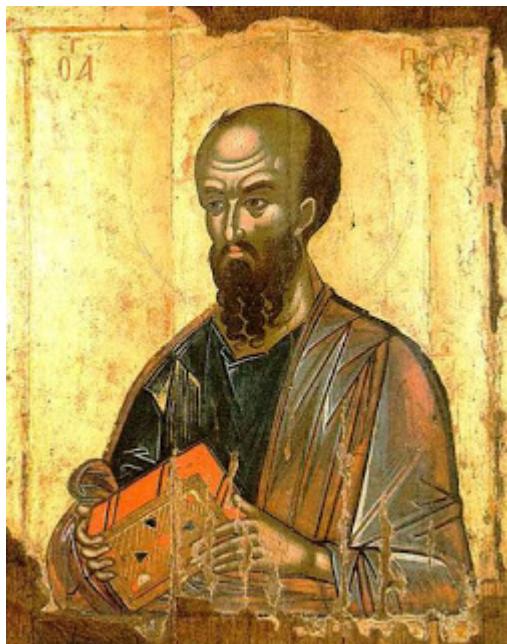
Ο Ἀπόστολος Παύλος εκ της σειράς αυτής συνεχίζει, ώς προς τον τύπον, την είκονογραφικήν παράδοσιν τών χρόνων τών Παλαιολόγων, όπως την εύρισκομεν κυρίως εις μνημεία τών αρχών του 15 ου αιώνος*.

Η τεχνική του Ευφρόσυνου εις το πρόσωπον συγγενεύει, ως προς την γενικήν της μορφήν, προς εκείνην πού εἴδομεν εις τάς εικόνας του Χελανδαρίου. Υπάρχουν όμως καί αρκεταί διαφοραί, ενδεικτικοί της εξελίξεως, ἡ οποία επήλθε κατά το μεσολαβήσαν εκατονταετές περίπου διάστημα. Το φωτεινὸν χρώμα τῆς σαρκός, όχι πολύ έντονον, σχετικώς προς τον σκοτεινόν προπλασμόν, απλώνεται καί εις τάς εικόνας του Ευφρόσυνου εις μικράν εκτασιν. Διαφορά όμως σημαντική υπάρχει ως προς τάς φωτεινός λεπτός γραμμάς, αἱ όποιοι τονίζουν τα λίαν προεξέχοντα σημεία. Αύται δέν έχουν πλέον ούτε το πάχος ούτε την πλαστικότητα, αλλ* ούτε καί την έντασιν των εικόνων του Χελανδαρίου. Είναι, εις τα έργα τοῦ Ευφρόσυνου, λεπτότατοι, ισοπαχείς καί τοποθετημένοι με κάποιαν ξηρότητα είς πυκνός δέσμας, ακολουθούσας το σχήμα του όγκου, τον όποιον τονίζουν. Πρόκειται δηλαδή ουσιαστικώς περί τής διαλύσεως τών εντόνων φωτιζόμενων επιφανειών εις μικρός παραλλήλους λεύκας γραμμάς. Η διάλυσις όμως αυτή των φωτιζόμενων επιφανειών, είναι χαρακτηριστικόν γνώρισμα σειράς όλων των ζωγραφικών ἔργων του δευτέρου κυρίως ημίσεως τοῦ 14 ου αιώνος . Αἱ πτυχαὶ είς τάς εικόνας τοῦ Ευφρόσυνου είναι αυστηρώς γεωμετρικαί, δηλούμεναι με σκιεράς καί με ολίγας φωτεινάς λεπτάς γραμμάς, καθώς καί μέ τινας μικράς τριγωνικάς εντόνως φωτιζομένας κηλίδας. Ο Ευφρόσυνος από συστήματος εφαρμόζει λιτότητα αυστηρώς γεωμετρικήν, ἡ οποία ευρίσκεται πολύ μακράν από τήν πλαστικήν ἀπόδοσιν καί τήν ρευστότητα τών πτυχών.

Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος και
Βαπτιστής - 1542 μ.Χ. (Κρητική σχολή.
Ευφρόσυνος) - Μονή Διονυσίου, Αγιον
Ορος

Αί πέντε εικόνες τού Ευφρόσυνου είναι χωρίς άμφιβολίαν σημαντικώταται δια τήν εξακρίβωση τών τάσεων της αγιογραφίας κατά τον 16 ον αιώνα, δηλαδή εκατόν περίπου έτη μετά τήν άλωσιν. Δυστυχώς το εκατονταετές αυτό κενόν δεν δυνάμεθα, σήμερον τουλάχιστον, να το συμπληρώσωμεν με κανένα τρόπον, διότι ουδέν έργον είναι μέχρι τούδε γνωστόν, πού θα ήδυνατο να τοποθετηθῇ μέ κάποιαν άσφαλειαν εις το χρονικόν τούτο διάστημα. 'Από τήν εξέτασιν δμως τών εικόνων τού Ευφρόσυνου προκύπτουν μερικά εξόχως πολύτιμα συμπεράσματα. "Οπως παρετήρησεν ήδη ο Χατζηδάκης, τα πρότυπα τού Ευφρόσυνου πρέπει ν' αναζητηθούν εις τα έργα της Μακεδονικής σχολής τών χρόνων τών Παλαιολόγων. Τούτο είναι απολύτως, νομίζω, βέβαιον. Είδομεν πράγματι δτι ο 'Απόστολος Παῦλος τού Ευφρόσυνου σχετίζεται προς παλαιολογείους τοιχογραφίας τών αρχών τού 15 ου αιώνος. Άλλα καί ως προς την τεχνικήν ούτος, μέ τήν διάλυσιν τών εντόνως φωτιζόμενων επιφανειών εις παραλλήλους γραμμάς ακολουθούσας το σχήμα του όγκου, συνεχίζει, κατά τίνα τρόπον, τήν παλαιολόγειον παράδοσιν, εις τήν οποίαν όμως δίδει νέον περιεχόμενον, περισσότερον αύστηρόν.

Ο Απόστολος Παύλος (1542).
Είκων εκ του Πρωτάτου "Αγίου "Ορους.

Ο Ευφρόσυνος καί ως προς τήν χρησιμοποίησιν παλαιολογείων εικονογραφικών τύπων καί ως προς τήν εφαρμογήν της παλαιολογείου τεχνικής, αλλ* υπό νέαν μορφήν, φαίνεται ακολουθών τάς αντιλήψεις καί τάς τάσεις τών Κρητών αγιογράφων τής εποχής του. Πράγματι, ο παλαιολόγειος τύπος του Παύλου, όπως ούτος τον εζωγράφησε, είναι όμοιος εις την εικόνα τοῦ Πρωτάτου, ή οποία αποτελεί μέρος της Μεγάλης Δεήσεως καί εζωγραφήθη το αυτό έτος 1542 από άλλον άγνωστον αγιογράφον. «Ομοιον επίσης εύρισκομεν τον Παύλον και εις τοιχογραφίας καί εις εικόνας του δευτέρου ήμισεος τοῦ 16ου αιώνος.

Το ίδιον φαίνεται ισχύον προκειμένου και περί της τεχνικής. «Αν όμως κρίνωμεν από την διαφοράν, ως προς το σημείον τούτο, πού παρουσιάζουν αι σύγχρονοι εικόνες του Πρωτάτου, σχετικώς με το έργον τοῦ Ευφρόσυνου, θα πρέπη ίσως να παραδεχθώμεν δτι ο ιδιάζων τρόπος αποδόσεως τών φωτιζόμενων επιφανειών, τον όποιον εχρησιμοποίησεν ό τελευταίος ούτος, οφείλεται εις αμεσον πιθανώτατα γνώσιν τών παλαιολογείων έργων. Καταλήγομεν δηλαδή εις το συμπέρασμα δτι ο Ευφρόσυνος άνέτρεξε καί δια την τεχνικήν εις έργα της εποχής τών Παλαιολόγων»,

Παραπομπές

<http://64.244.59.70/IMH/output/1106253670590a.pdf>

<http://64.244.59.70/IMH/article.aspx?id=10&artid=1318&l=Gr>

http://www.ec-patr.gr/mones/dionysiou/gr_thisavros_05.htm

<http://www.openarchives.gr/view/602900>

<file:///C:/Documents%20and%20Settings/makis/My%20Documents/Downloads/4440-9016-1-PB.pdf>

<http://peritexnisologos.blogspot.gr/2016/04/16.html?m=1>

Πηγή: proskynitis.blogspot.gr